

ФОРМУВАННЯ СУСПІЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ЕКОБЕЗПЕЧНОГО РОЗВИТКУ ЗАСОБАМИ ОСВІТИ

¹Інна Попова, ²Тетяна Чорна

¹Національний університет харчових технологій

²Університет державної фіскальної служби України

Досвід останніх десятиріч засвідчив, що подолання і, навіть, пом'якшення екологічної кризи, що настає, суто технічними засобами не можливе. Для того, щоб змінити тенденцію погіршення глобальних та регіональних екологічних зрушень, людям необхідно перебудувати свій спосіб життя. Іншою повинна стати цивілізація, іншим - духовний світ людини. Це можливо лише при певному рівні екологічної освіти та культури. Саме тому проблема формування екологічно відповідальної особистості нині є такою актуальною і тому серед перспектив розвитку екологічної культури в Україні центральне місце відводиться екологічній освіті.

Відносини у сфері формування екологічної свідомості і, як наслідок, екологічної культури громадянина України під впливом соціальних, політичних, економічних, медичних та психологічних факторів є об'єктом нашого дослідження. До предмета дослідження доречно буде віднести такі явища як «екологічна культура», «екологічна свідомість», «екологічна освіта» тощо.

Витоки екологічної культури особистості – це соціальна пам'ять людства, етнонаціональна ідентичність, цінності і норми суспільства, усвідомлені особистістю.

Отже, культура (в першу чергу екологічна) – це простір буття людини, і саме тому можливість збереження природи, побудови гармонійного співіснування людини і природи залежить не від біологічних аспектів, а від життєтворчості особистості, усвідомленої культури способу буття. Хоча можемо вважати фундаментом майбутнього опанування культури природні задатки, таланти, особливості темпераменту та індивідуального стилю розумової діяльності. Але формування культури відбувається в процесі соціалізації, інкультурації, самовдосконалення. Отже, спеціальні види діяльності - екологічна освіта, просвіта, екологічне виховання – шлях формування екологічної культури особистості.

Аналізуючи визначення екологічної культури особистості і результати нашого дослідження, можна зробити висновок: необхідні складові екологічної культури особистості високого рівня – сформована

екологічна свідомість, мотивація екологічної поведінки особистості, розвинене екологічне мислення, екоетичні цінності особистості, естетичне сприйняття середовища, такі властивості особистості, як відповідальність, креативність, емпатія, високі моральні засади, сформована культура збереження здоров'я і здоровий спосіб життя і, як наслідок, свідомо екологічна діяльність особистості як у професійній галузі, так і в повсякденному житті індивіда [1].

Провідна компонента сформованої екологічної культури особистості – свідомо екологічна діяльність. Актуальні види свідомої екологічної діяльності:

- мисленнєва діяльність у науковій, освітній, культурологічній галузі з дослідження питань формування і розвитку екологічної культури, мотивація екологічної поведінки особистості;

- впровадження здорового способу життя, опанування культури збереження здоров'я;

- творча художня діяльність, що народжує витвори мистецтва, що відображають красу нашої землі, любов до всього живого і є компонентою свідомої екологічної діяльності [1].

Процес формування екологічної свідомості складається з трьох стадій:

1. стадія побутової екологічної свідомості, що характеризується поведінкою, яка спирається на неперевірену інформацію та думки;

2. стадія ідеологічної свідомості, яка формується під впливом наукових знань, але складає лише поверхові знання;

3. стадія універсальної, наукової свідомості, сформованої внаслідок набутих знань та виховання в дусі єдності з природою.

Щоденна поведінка людини повинна здійснюватись відповідно до переконань, що випливають з екологічної свідомості, повинна піддаватися критичній оцінці, і шляхом до цього є екологічне виховання – формування екологічної свідомості, виховання внутрішньої етики та самокритики, спонукання до природоохоронної діяльності [2].

Формування екологічної свідомості можна забезпечити використовуючи психологічні принципи, а саме:

- рефлексія (усвідомлення і розширення) своїх знань про природні об'єкти, суб'єктивного ставлення і емпатії, особистісного смислу і способів взаємодії;

- ідентифікація (ототожнення себе з об'єктами природи);

- спілкування зі світом природи;

– діяльність (практична участь у видах екологічної роботи: екологічні експедиції, практики, екологічні акції, рейди і участь в екологічному русі);

– моделювання в навчанні екологічних ситуацій, дій (екологічні ділові, імітаційні, сюжетні, рольові ігри);

– створення екологізуючого освітнього середовища (що сприяє формуванню екологічної свідомості особистості у відповідності з віковими особливостями розвитку) [3].

На сучасну початкову, середню та вищу школу – усю систему виховання та освіти покладається нове завдання принципової та фундаментальної важливості: не тільки відображати вже створені норми та стереотипи суспільного розвитку, але й очолити інноваційний процес формування нової парадигми сучасної культури, здійснити становлення системи освіти задля сталого розвитку (ОСР).

Розвиток екологічної освіти та поширення екологічної інформації – один із стратегічних принципів державної політики України. Формування цілісного екологічного світогляду, високого рівня культури та екологічних знань на підґрунті гармонійних взаємин людського суспільства і природи поступово стає потужним важелем у вирішенні екологічних і соціально-економічних проблем сучасної України та Європи [3].

Розуміння того, що антропоцентричне екологічне виховання веде в нікуди, є першим кроком до вирішення психологічної та духовно-екологічної кризи – це основа нової екологічної парадигми, яка характеризується такими ознаками:

1. людина незважаючи на винятковість, є однією з багатьох істот, що живуть на Землі, у цілісній глобальній системі;

2. діяльність людини обумовлено не лише соціальними та культурними чинниками, а й біофізичними, екологічними обмеженнями (адже людина живе у природному середовищі);

3. хоч людина, як істота мисляча, вміє розв'язувати проблеми, проте це не означає, що вона може порушувати природні закони.

Зміна ціннісного стереотипу суспільства та суспільної свідомості передбачає трансформацію поглядів та уявлень людини, коли засвоєні знання й екологічні норми стають її власними переконаннями, внутрішніми регуляторами поведінки. Головним показником сформованості екологічної свідомості є готовність особистості до конкретних конструктивних дій щодо охорони й розвитку природного середовища [1].

Проблема формування екологічної свідомості молоді є однією з пріоритетних на сучасному етапі розвитку вітчизняної екологічної

психології. Це зумовлено рядом причин. По-перше, аналіз екопсихологічної літератури з питань освіти та виховання молоді показує, що, зазвичай, екологічно обумовлений навчально-виховний процес пов'язують з екологічною, або просто біологічною просвітою (уроки екології, біології, основ здоров'я, виховні заходи). У даному контексті екологічна вихованість розглядається як певний обов'язковий результат екологічної освіти. По-друге, фактично не існує логічно узгоджених технологій виховного впливу, які використовуються в практичній діяльності [4].

Мета екологічної освіти полягає в тому, щоб пробудити в усіх вікових групах населення занепокоєність станом природного середовища та поєднати екологічне мислення й екологічну поведінку з розумінням того, що все у світі взаємопов'язане, що певна дія людини викликає часом непередбачені наслідки впливу на природу. Таким чином, екологічна освіта стає способом життя людини на сучасному етапі її існування на Землі.

Отже, проблема формування екологічної культури особистості виявляється комплексною, тому вимагає і комплексного підходу, аналізу продуктивності цього процесу, чинників його ефективності і умов його впровадження в соціокультурну та державно-правову практику. Комплексний підхід до процесу формування екологічної культури особистості вимагає взаємопов'язаного розвитку всіх складових цього феномену в їх взаємозалежності, взаємозв'язку, взаємному впливові один на одного і на кінцевий результат - рівень сформованості екологічної культури особистості, який виявляється як в ставленні людини до природи, осмисленні законів її розвитку, так і в діяльності індивіда.

Список використаної літератури

1. Складановська М.Г. Екологічна культура особистості та мотивація її екологічної діяльності / М.Г. Складановська // Збірник наукових праць: наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. – 2011. – Вип. 17. – Т. 2 [Електроний ресурс] / Режим доступу:

http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Uk_msshr/2011_17_2/skladan.pdf

2. Мехеда А. Екологічна освіта на шляху до духовно-екологічної цивілізації – імператив сучасності / А. Мехеда // Педагогічний альманах. – 2011. - № 9. – С. 218 – 221.

3. Основи еколого-натуралістичної освіти: Науково-методичний посібник. К. – 2005. – 490 с.

4. Шлімакова І. І. Формування екологічної свідомості молоді в контексті екопсихологічної концепції «Я-відношення» В. О. Скребця / І. І. Шлімакова // Актуальні проблеми психології : зб. наук. пр. Т. 7. Екологічна психологія / Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – Житомир, 2009. – Вип. 20, ч. 2. – С. 280-284.